

Tuukka Hämäläinen

**KIRJASTOJEN TOIMET
KORONAPANDEMIAN AIKANA**
Katsaus akateemisiin kirjastoihin

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tuukka Hämäläinen: Kirjastojen toimet koronapandemian aikana - Katsaus akateemisiin kirjastoihin
Kandidaatintutkielma
Informaatiotutkimus
Tampereen yliopisto
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Huhtikuu 2023

Kandidaatintutkielman aiheena oli tutkia akateemisten kirjastojen toimia koronapandemian aikana vuoden 2020 keväästä eteenpäin Suomessa ja muissa länsimaissa. Tavoitteena oli selvittää, millaisia keinoja akateemiset kirjastot olivat ottaneet käyttöönsä tavoittaakseen asiakkaat ja pitääkseen palvelut relevantteina yhteiskuntasulkujen aikana. Lisäksi tutkittiin, oliko akateemisilla kirjastoilla millaista valmiutta koronapandemian kaltaiseen vastaavaan rajoituksia aiheuttavaan tapahtumaan tulevaisuudessa. Aiempi tutkimus oli sivuuttanut Suomen, joten tutkielmalle oli käytännön tarvetta.

Tutkimus suoritettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Menetelmä valittiin, koska sen myötä voitiin saada kattava kuva akateemisten kirjastojen käyttöön ottamista toimista ja vertailla niitä. Aineisto kerättiin Tampereen yliopiston sähköisen Andor-hakupalvelun avulla eri tietokannoista. Tutkimukseen valittiin tutkimuksia Suomesta, Irlannista, Ruotsista, Norjasta, Yhdysvalloista ja Kanadasta. Otosjoukko valittiin maantieteellisen kattavuuden ja samanlaisten yhteiskuntaolojen vuoksi.

Tuloksista ilmeni akateemisten kirjastojen nopea reagointi ja valmius palveluiden siirtämiseen verkkomuotoon. Fyysisten tilojen sulkeuduttua olivat e-aineisto ja sähköiset ohjauspalvelut tärkeitä palveluiden ylläpitämisessä. Kirjastot ottivat nopeasti käyttöön eri videopalveluja, joilla mahdollistettiin yhteydenpito asiakkaisiin. Kirjastot panostivat myös tiedotukseen, jossa etenkin koronapandemian tuomista rajoituksista viestiminen koettiin tärkeäksi. Eri maiden kohdalla tulokset noudattivat samankaltaisuutta, eikä toimissa ollut havaittavissa juurikaan käytännön eroja.

Vaikka koronapandemia muutti akateemisten kirjastojen arkea, niiden aiempi panostus digitaaliseen aineistoon ja sähköisiin ohjauspalveluihin teki rajoituksiin sopeutumisen osaltaan sujuvammaksi, eikä palveluita jouduttu keskeyttämään missään vaiheessa. Etätyö muutti työtapoja, mutta monissa akateemisissa kirjastoissa siitä oli kokemusta aiemmilta vuosilta, erityisesti koulutusorganisaatioissa, joissa kampukset sijaitsivat eri kaupungeissa.

Avainsanat: akateemiset kirjastot, koronavirus, Covid-19, pandemia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	VIITEKEHYS	3
	2.1 Akateemiset kirjastot	3
	2.2 Koronavirus Covid-19	3
	2.3 Aiempi tutkimus Suomessa	4
3	TUTKIMUSASETELMA	5
	3.1 Tutkimuskysymykset	5
	3.2 Tutkimusmenetelmä	6
	3.3 Tutkimusaineisto	6
4	TULOKSET	8
	4.1 Tilat	8
	4.2 Ohjauspalvelut	9
	4.3 Tiedotus	10
	4.4 Aineisto	11
	4.5 Työtavat	12
5	POHDINTA	15
	5.1 Varautuminen tulevaan	16
	5.2 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet	17
	5.3 Tulevaisuus	18
6	LÄHTEET	20

1 JOHDANTO

Vuonna 2020 Covid-19 -koronapandemia lamautti yhteiskunnat ympäri maailmaa. Kiinasta levinnyt virus pakotti valtiot asettamaan viruksen estämiseksi voimaan valtakunnallisia poikkeustoimia ja rajoituksia. Myös Suomessa meneteltiin näin niin sanotun valmiuslain myötä. Erityisesti kirjastoihin nämä toimet iskivät rajusti. Maaliskuussa valtioneuvoston päätöksellä kirjastot määrättiin sulkemaan ovensa. Monissa muissa länsimaissa, kuten esimerkiksi Irlannissa, Norjassa ja Yhdysvalloissa päädyttiin samanlaisiin ratkaisuihin (Carbery ym., 2020; Landoy & Færevaag, 2020; Tolppanen, 2021). Suomessa kirjastojen kohdalla kriisi oli ennennäkemätön, koska edes sotien aikana kirjastot eivät olleet suljettuina yhtä laajalti (Vaarne, 2020). Aineistoa ei voinut lainata ulos tai palauttaa kirjastoon. Asiakkailta evättiin kuukausiksi pääsy kirjaston tiloihin. Viranomaisohjeet ja säädökset vaikuttivat palvelutarjontaan. Yleisten kirjastojen lisäksi myös akateemiset kirjastot joutuivat sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja poikkeuksellisiin rajoituksiin (Virrankoski ym., 2020).

Teen kandidaatintutkielman kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tämä valikoitui tutkimustavaksi, koska vaikka koronapandemia on tuore tapahtuma, tutkimusta sen vaikutuksista yhteiskuntaan on ehditty jo tehdä paljon. On tehty hyvinkin laajoja maakohtaisia vertailuja ja tutkimuksia siitä, millaisia keinoja akateemiset kirjastot ympäri maailmaa ovat ottaneet käyttöönsä koronapandemian myötä. Nämä tutkimukset eivät kuitenkaan ole sisällyttäneet Suomea, joten siinä mielessä tutkimuksessa on nähtävissä aukkoja, joita pyrin tutkielmassani täyttämään.

Kartoitan, millaisia keinoja akateemiset, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteydessä olevat kirjastot ottivat käyttöön koronapandemian aikana. Tutkin, millaisia painotuksia ja eroja niistä on nähtävissä. Tutkielmassa mukanaolevat tutkimukset ovat Suomen kaltaisista demokraattisista länsimaista, jotta saadaan kokonaisvaltainen kuva, millaisin keinoin kirjastot luovivat läpi koronapandemiasta. Tutkin myös, miten kirjastot ovat varautuneet tulevaisuudessa vastaavanlaisiin poikkeusolotilanteisiin.

Aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, koska kirjastot palvelevat oppimista ja tieteentekemistä, tarjoten myös ihmisille tiloja ja mahdollisuuksia opiskella. Koronaan liittyvät rajoitustoimet pakottivat kirjastot ottamaan käyttöön vaihtoehtoisia keinoja palveluiden tarjoamiseen. Rajoitukset fyysisessä palvelussa ohjasivat kehittämään uusia toimintamuotoja asiakaspalvelussa (Kontiainen ym., 2021). Akateemiset kirjastot joutuivatkin haasteiden eteen, koska niiden oli pyrittävä tarjoamaan palveluja ja ohjeistusta organisaatioidensa jäsenille, sekä kiinnittämään uusia opiskelijoita tiedonhaun piiriin. Tämä kaikki, etenkin fyysisten tilojen ollessa suljettuna, oli erittäin vaativaa.

Aihe on henkilökohtaisesti kiinnostava, koska pahimpana korona-aikana opiskelut aloittaneena näki hyvin, kuinka opetuksen siirtyminen etätoteutukseen ja yliopiston kirjastotilojen sulkua vaikutti osaltaan motivaatioon ja yhteenkuuluvuuteen. Monelle opiskelijalle tämä olikin raskasta aikaa. Tämä on näkynyt mielenterveyspalveluiden kysynnän kasvuna opiskelijoiden keskuudessa (Karppi & Kononen, 2021). Akateemiset kirjastot tarjoavatkin opiskelijoille materiaali- ja palvelujen lisäksi opiskelutilojen kaltaisia tärkeitä palveluja.

Tutkielma etenee siten, että luvussa 2 perehdytään tutkielman viitekehykseen ja tutkielman kannalta keskeisiin käsitteisiin. Keskeisiä käsitteitä ovat koronapandemia ja akateemiset kirjastot. Luvussa 3 esitellään tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto. Luvussa 4 tarkastellaan kirjallisuuden pohjalta esiinnousseita tuloksia. Viimeisessä luvussa syvennytään näihin tuloksiin ja pohditaan niiden perusteella johtopäätöksiä aiheesta. Samalla pohditaan myös tutkimuksen hyötyjä, rajoitteita ja lisätutkimuksen tarpeita.

2 VIITEKEHYS

Tässä osiossa avataan tutkielmaan liittyviä käsitteitä, joihin kuuluvat *akateemiset kirjastot* (2.1.) ja *koronavirus Covid-19* (2.2), sekä kerrotaan aikaisemmasta tutkimuksesta liittyen kirjastoihin ja koronapandemiaan Suomessa (2.3).

2.1 Akateemiset kirjastot

Akateemiset kirjastot toimivat opetuksen, opiskelun ja tutkimuksen tukena. Ne toimivat eri koulutuslaitosten yhteydessä, tarjoten aineistoja. Akateemiset kirjastot kuuluvat tieteellisiin kirjastoihin, joihin lasketaan kuuluvaksi myös Kansalliskirjaston kaltaisia erikoiskirjastoja. Kansalliskirjasto huolehtii kansallisesta julkaisuperinnöstä ja toimii Helsingin yliopiston yhteydessä. Muunkaltaisia erikoiskirjastoja ovat esimerkiksi Eduskunnan kirjasto, Tilastokirjasto sekä virastojen ja museoiden kirjastot. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteydessä toimivista akateemisista kirjastoista käytetään myös vaihtoehtoista termiä tutkimuskirjasto. Nämä kirjastot saavat perusrahoituksensa valtiolta ja päättävät itsenäisesti muusta rahoituksesta. (OKM, n.d.) Tutkimuskirjastot myös säilyttävät omien organisaatioidensa opinnäytetöitä. Materiaalipalvelujen lisäksi ne tarjoavat opiskelijoille ja henkilökunnalle oleskelu- ja opiskelutiloja. Tutkielmassa termiä kirjasto käytetään viittaamaan nimenomaan akateemisiin kirjastoihin, ellei toisin mainita.

2.2 Koronavirus Covid-19

Koronaviruksilla tarkoitetaan ”suurta joukkoa viruksia, joita on todettu sekä ihmisillä että eläimillä”. Koronavirus SARS-CoV-2 on yksi näistä viruksista. Se aiheuttaa koronavirustaudin eli COVID-19-taudin. Tauti tarttuu pisaratartuntana, esimerkiksi sairastuneen yskiessä tai aivastaessa, mutta myös ilmavälitteisesti aerosolien muodossa. Nämä aerosolit voivat jäädä leijumaan ilmaan pitkiksikin ajoiksi. Taudin itämisaika on päivästä pariin viikkoon. (THL, 2023.)

Koronapandemian takia Suomessa ja muualla maailmassa otettiin käyttöön valtakunnallisia poikkeustoimia ja rajoituksia. Suomessa oli voimassa valmiuslaki 17.3.

2020-15.6.2020, jonka aikana kirjastot suljettiin koko maassa muiden julkisten palveluiden ohella. Myöhemmin alueellisten rajoitusten tultua voimaan syksyllä 2020, keskityttiin kirjastoissa ottamaan käyttöön suojaustoimenpiteitä, kuten kasvomaskien ja suojavisiirien käyttöä sekä desinfiointiaineen tarjoamista asiakkaiden käyttöön. Myös tilojen siivoukseen kiinnitettiin erityistä huomiota. (Konttinen ym., 2021.)

2.3 Aiempi tutkimus Suomessa

Suomessa aiempi tutkimus koronapandemian vaikutuksesta on keskittynyt yleisiin kirjastoihin. Tiina Pulakka (2021) tutki yleisten kirjastojen reaktioita koronapandemiaan Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Tutkimuksessa todettiin, että sulkemisten myötä kirjastot olivat siirtäneet palveluita verkkoon ja kehittäneet palveluita tavoittaakseen asiakkaita mahdollisimman kattavasti. Suuria eroja maiden välillä ei löytynyt, mikä todettiin johtuvan kirjastolaitosten yhteneväisyydestä.

Ella Rintala (2021) tutki e-aineistojen käyttöä yleisissä kirjastoissa Covid-19-pandemian aikana, pyrkien vastaamaan kysymykseen, kuinka Suomen yleiset kirjastot ovat vastanneet pandemian myötä kasvaneeseen e-aineistojen kysyntään. Tutkimuksessa ilmeni, että yleiset kirjastot olivat panostaneet pandemian myötä enemmän e-aineiston hankintaan ja siitä asiakkaille tiedottamiseen. Myös henkilökunnan osaaminen e-aineistoon liittyen nousi tärkeäksi perusteella. Vaikka esiin nousi e-kirjojen vähäisyys ja kustantajien nihkeys tuoda isoa osaa julkaistusta aineistosta yleisten kirjastojen käyttöön, oli yleinen konsensus se, että e-aineisto oli viimein tehnyt läpimurron käyttäjien keskuudessa.

3 TUTKIMUSASETELMA

Tässä osiossa esitellään *tutkimuskysymykset* (3.1), *tutkimusmenetelmä* (3.2) ja kerrotaan tarkemmin valitusta *tutkimusaineistosta* (3.3).

3.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa kartoitan, millaisia keinoja akateemiset, erilaisten korkeakoulujen yhteydessä olevat kirjastot ottivat käyttöön koronapandemian aikana. Tutkin, millaisia painotuksia tai eroja niistä on nähtävissä. Tutkin, kuinka kirjastot onnistuivat koronapandemian ja tilojen fyysisen sulkemisen aikana luomaan vaihtoehtoisia tapoja tavoittaa asiakkaita ja tarjota palveluita. Tutkimuskysymyksiä ovat näin ollen:

- 1. Mitä keinoja akateemiset kirjastot ovat ottaneet käyttöönsä koronapandemian aikana?*
- 2. Miten akateemiset kirjastot ovat kehittäneet olemassa olevia palveluja ja millaisia painotuksia näistä on havaittavissa?*
- 3. Millaista valmistautumista akateemisissa kirjastoissa on koronapandemian kaltaisiin vastaavanlaisiin tapahtumiin?*

Keinot ovat tässä tapauksessa palveluita, joita kirjastot ovat ottaneet käyttöönsä. Ne voivat olla jo ennestään kirjastojen käytössä olleita palveluita, joihin on lisätty panostusta pandemian myötä. Kiinnitän erityistä huomiota digitaalisiin palveluihin, koska kirjastojen ollessa fyysisesti suljettuina, näiden palvelujen tärkeys painottui. Oletan näiden myös olevan keinoissa selkeässä enemmistössä.

Koska korona pandemiana on ollut maailmanlaajuinen, ovat kirjastot joka puolella maailmaa joutuneet ratkaisemaan samoja ongelmia. Mahdollisten tulevaisuuden tautiepidemioiden valossa on hyvä tarkastella myös, minkälaista valmistautumista kirjastoilla on vastaavien sulkujen tai rajoitusten varalle.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Teen aiheesta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkitaan sitä, ”mitä ilmiöstä tiedetään tai mitkä ovat sen keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet”. Sitä voidaan käyttää ”vahvistamaan tai kyseenalaistamaan aikaisemman tutkimuksen esiin nostamia kysymyksiä”, mutta myös täyttämään tiedonpuutteita tai ristiriitoja. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on tarkoitus löytää mahdollisimman relevantti aineisto tutkimuskysymykseen vastaamiseksi. Systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen verrattuna kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineisto ei ole rajattu ennalta yhtä tarkasti, vaan painoarvo on aiemman tutkimuksen sisällöllisellä valinnalla. Näin ollen siinä on mahdollista käyttää muutakin aineistoa kuin tieteellisiä artikkeleita, kuten esimerkiksi konferenssijulkaisuja. (Kangasniemi ym., 2013.)

Kirjallisuuskatsaus valikoitui menetelmäksi, koska näin saadaan parhaimmalla tavalla vertailtua Suomen ja muiden maiden kirjastolaitosten käyttöönsä ottamia ratkaisuja. Näin luodaan mahdollisimman laaja-alainen katsaus tilanteeseen maailmanlaajuisesti, josta voi päätellä käyttöön otettujen keinojen hyödyllisyyttä ja levinneisyyttä.

3.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoksi olen valinnut kahdeksan artikkelia, joista kartoitan akateemisten kirjastojen kehittämiä ja käyttämiä keinoja. Vaikka pandemia oli maailmanlaajuinen, keräsin tutkimusaineiston Suomen kanssa samankaltaisista maista Euroopasta (Irlanti, Iso-Britannia, Norja, Ruotsi) sekä Yhdysvalloista ja Kanadasta. Näin voidaan nähdä, millaisia tarkemmin mitä eroja tai yhtäläisyyksiä kirjastojen ratkaisuilla on ollut. Näissä kaikissa maissa, Ruotsia lukuun ottamatta, otettiin käyttöön hallituksen toteuttama yhteiskuntasulku, joten tässä suhteessa niiden kokemukset ovat samankaltaisia (IFLA, 2020.) Koska koronapandemian on katsottu alkavan keväästä 2020, on tutkimuksen artikkelit valittu tästä ajankohdasta eteenpäin. Ulkomaiset artikkelit on noudettu Tampereen yliopiston kirjaston sähköistä hakupalvelu Andoria käyttämällä, pääasiassa hakusanoilla ”academic librar*”, ”corona”, ”covid-19*” ja ”pandemic*”.

Tutkimuksen kaksi suomenkielistä artikkelia ovat Suomen tieteellisen kirjastoseuran Signum-jäsenlehdestä ja kuvastavat kirjastojen ja niiden henkilökunnan kokemuksia. Koska akateemista tutkimusta suomalaisten tutkimuskirjastojen reaktioista koronaan ei ole tehty, saa näistä artikkeleista tällä hetkellä ainoan kuvan Suomessa tehdyistä toimista. Ne eivät ole vertaisarvioituja tutkimuksia, mutta antavat tärkeän kuvan siitä, millaisena kirjaston työntekijät ovat poikkeustilan nähneet. Virrankosken ja kumppaneiden (2020) raportti kertasi akateemisten kirjastojen toimia koronakevään 2020 aikana, kun taas Lahtinen ja kumppanit (2022) tarkastelivat muutoksia vuoden 2022 loppupuolelle saakka.

Tutkielmaan valituista ulkomaisista tutkimuksista moni käsitteli laajasti tietyn maan akateemisten kirjastojen toimia koronapandemian aikana. Temiz ja Salelkar (2020) käsittelivät ruotsalaisia akateemisia kirjastoja, Carbery ja kumppanit (2020) irlantilaisia akateemisia kirjastoja, Gerbig ja kumppanit (2021) kanadalaisia akateemisia kirjastoja ja Tolppanen (2021) yhdysvaltalaisia akateemisia kirjastoja. Näistä poikkeavasti Landoy ja Færeveaag (2020) keskittyivät yhden yliopistoyhteisön kirjaston kokemuksiin Norjan Bergenissä. Nämä kaikki raportoivat laajasti erilaisista ratkaisuista ja palvelumuutoksista, joita kirjastot ottivat käyttöön koronapandemian aikana. Cox ja Brewster (2020) vastaavasti keskittyivät brittiläisten akateemisten kirjastojen toimiiin, mutta lähestyivät näitä opiskelijoiden hyvinvoinnin ja mielenterveyden kysymysten kautta.

4 TULOKSET

Koronapandemia aiheutti näkyviä muutoksia kirjastojen toimintaan. Kirjastojen kansainvälinen kattojärjestö IFLA on luokitellut eri lähestymistapoja koronasulkuihin liittyen (IFLA, 2020.) Olen nostanut niistä ja tutkimusaineistostani esille eri alueita kirjastojen ytimessä olevista toiminnoista, joihin koronapandemia toi selkeitä näkyviä vaikutuksia tai muutoksia.

4.1 Tilat

Koronapandemian myötä kampusten sulkeutuessa myös korkeakoulujen kirjastot joutuivat rajoittamaan pääsyä niiden fyysisiin tiloihin. Ympäri maailmaa kirjastot sulki ovensa maaliskuun 2020 aikana (Tolppanen, 2021; Lahtinen ym., 2022; Carbery ym., 2020). Suomessa kirjastot sulki ovensa kokonaan, tarjoten vain aineistovarausten noutoa, kuten Turun ja Helsingin yliopistojen kirjastot, sekä Tampereen korkeakouluyhteisön kirjastot (Lahtinen ym., 2022; Tampereen korkeakouluyhteisö, 2020a). Ryhmätöihin tarkoitettut tilat suljettiin lähes kaikissa kirjastoissa. Bergenin yliopiston kirjastossa Norjassa toimittiin samoin, tosin jo toukokuussa 2020 opiskelijoiden sallittiin varata tarkoin valmisteltuja tiloja työskentelyä varten (Landoy & Færevaaag, 2020). Ruotsissa ei otettu käyttöön virallista yhteiskuntasulkua, mutta myös siellä monet yliopistot kielsivät kokonaan ryhmätilojen varaamisen tai rajoittivat niiden käyttöä huomattavasti. Esimerkiksi Linnaeuksen yliopiston kirjasto salli ryhmätiloihin maksimissaan vain kaksi ihmistä. (Temiz & Salelkar, 2020.)

Kirjastotila on lisääntyneestä digitaalisuudesta huolimatta vielä tärkeä monille opiskelijoille fyysisenä paikkana, jossa voi työskennellä, tavata ihmisiä, lukea ja etsiä aineistoa sekä saada suoraa apua kirjaston henkilökunnalta (Temiz & Salelkar, 2020). Turun ja Helsingin yliopiston kirjastoissa nostettiin esille opiskelijoiden tarve tiloille, joissa seurata etäluentoja rauhassa (Lahtinen ym., 2022).

Cox ja Brewster (2020) nostivat esille kirjastojen hyödyn mielenterveydelle, mutta totesivat, että koronapandemiaa edeltävänä aikana hyvinvointia tukevat palvelut olivat pääosin fyysiseen tilaan liittyviä kuten rentoutumistiloja, torkkupaikkoja tai paikan

päällä pidettäviä hyvinvointiin liittyviä tapahtumia. Näiden siirtäminen digitaaliseen muotoon ei kaikin puolin ollut mahdollista. Toisaalta joissain kirjastoissa kokeiltiin uusia innovaatioita tilojen sulkeuduttua. Limerickin yliopiston kirjasto Irlannissa esitteli virtuaalisen opiskeluhuoneen, joka toimii lukutilana tenttejä ja arviointeja varten. (Carbery ym., 2020.) Myös Bergenin yliopisto Norjassa siirsi paikan päällä järjestettyjä palveluita verkkoon, kuten kirjoittamiseen keskittyvän Shut Up and Write -palvelun (Landoy & Færevaag, 2020). Tämänkaltaisilla keinoilla voitiin kiertää rajoituksia ja tarjota opiskelijoille edes jonkinlaisia mahdollisuuksia rauhalliseen työskentelyyn.

Toisaalta Saarti (2021) nosti esille ongelman, jossa käyttäjiä ohjattiin sähköisen aineiston pariin, mutta nämä aineistot olivat avoinna vain korkeakoulujen rekisteröityneille käyttäjille. Tavallisesti ulkopuoliset käyttäjät ovat kirjaston tiloissa olevilla tietokoneilla päässeet käsiksi samaan tietoon, mutta koska kirjastot olivat suljettuina, tämä ei ollut mahdollista. Saarti (2021) toteaa tämän lähentelevän jopa sensuuria. Onkin varmasti totta, että tämä on asettanut kansalaisia eriarvoiseen asemaan pandemian aikana.

4.2 Ohjauspalvelut

Ohjauspalvelut näyttelevät suurta roolia akateemisten kirjastojen toiminnassa. Tiedonhankintataitojen opetus kuuluu akateemisten kirjastojen vastuulle, ja siihen kuuluu tiedon paikallistamisen, hakemisen ja sen käyttämisen opettamista opintojen ja myöhemmän työelämän tiedontarpeisiin (Tampereen yliopiston kirjasto, 2023). Tämän koulutuksen ylläpitäminen oli tärkeää myös koronapandemian aikana, jotta opiskelijoille saatiin opetettua tarpeellisia taitoja tiedon etsintään.

Tiedonhaun ja -hankinnan ohjauksen siirtyminen etätoteutukseen nousikin esille lähes kaikissa tutkimuksessa mukanaolevissa kirjastoissa. Kirjastot siirtyivät pitämään näitä Zoomin kaltaisia videopalveluita hyödyntäen. Näin toimittiin muun muassa Turun yliopiston kirjastossa ja Bergenin yliopiston kirjastossa Norjassa, joskin jälkimmäisessä oli myös mahdollisuus puhelimen välityksellä käytävään ohjaukseen (Lahtinen ym., 2022; Landoy & Færevaag, 2020). Myös Tampereen yliopiston kirjastossa siirryttiin etäkoulutustoteutukseen: ensimmäinen järjestettiin nopealla aikataululla heti

maaliskuun 2020 lopulla Zoomin kautta (Tampereen korkeakouluyhteisö, 2020d). Turussa otettiin käyttöön tiedonhankintataitojen koulutus itsenäisesti Moodle-opetusalustan kautta suoritettavina kursseina (Lahtinen ym., 2022).

Helsingin yliopiston kirjastossa siirryttiin etäohjaukseen heti pandemiakeväänä 2020 (Virrankoski ym., 2020). Tämän todettiin tuoneen uusia mahdollisuuksia: verkkokursseja voitiin skaalata isolle joukolle ja webinaareissa raportoitiin olleen enemmän osallistujia kuin lähikursseille olisi ollut mahdollista ottaa. Itä-Suomen yliopiston kirjaston raportoitiin siirtyneen etäyhteyden kautta tapahtuvaan tiedonhaun ohjauksen toteutukseen, kuten myös Laurea-ammattikorkeakoulun kirjasto sekä Lapin korkeakoulukirjastot (Lahtinen ym., 2022; Lapin yliopisto, 2020).

Gerbig ja kumppanit (2021) puolestaan totesivat, että ennen koronapandemiaa Kanadassa vain 17 % akateemisista kirjastoista käytti videopalveluita ohjaustapaamisten järjestämiseen. Tämän määrän todettiin nousseen 75 %:n pandemian aikana. Lisäksi pandemian aikana joissain kirjastoissa otettiin käyttöön pistäytymispohjainen etäohjauspalvelu. Yhteydenotoissa ylipäänsä havaittiin selkeää nousua, joihin sisältyi konsultaatiopyyntöjen ja yksityiskohtaisten tiedonhankintakysymysten kaltaisia aiheita. Tämän on todettu olleen positiivinen asia, koska näin on ollut mahdollista tarjota enemmän vaihtoehtoja yhteydenpitoon opiskelijoiden kanssa. Videopalvelut havaittiin toimivaksi ratkaisuksi, joka tarjoaa ruudunjaon kaltaisia ominaisuuksia, joita puhelun tai sähköpostin kaltaisessa yhteydenpidossa ei ole mahdollista käyttää. (Gerbig ym., 2021.)

Yhteydenottojen nousua havaittiin myös muissa kirjastoissa, kuten Bergenissä Norjassa, jossa raportoitiin koronapandemian aikana käyttöön otetun chat-toiminnon yhteyspyyntöjen kasvaneen. (Landoy & Færevaaag, 2020). Myös Turun yliopiston kirjastossa tietopalvelua koskevat viestit kaksinkertaistuivat koronapandemian aikana (Lahtinen ym., 2022).

4.3 Tiedotus

Koronapandemian aikana kirjastojen tiedotus nousi tärkeään asemaan. Monet akateemiset kirjastot raportoivat lisänneensä verkossa tapahtuvaa viestintää. Näihin

sisältyi tiedottamista palveluista ja aineistosta, kuin myös rajoituksista viestimistä. (Lahtinen ym., 2022; Virrankoski ym., 2020.) Erityisesti pandemian alkuvaiheessa todettiin tärkeäksi kertoa tietoa laina-ajoista ja aineiston palautusmahdollisuuksista (Virrankoski ym., 2020). Cox ja Brewster (2020) totesivat pandemian aikana tärkeintä olleen opiskelijoiden ohjaaminen e-aineiston pariin.

Erityisen tärkeäksi tuli koronarajoituksista tiedottaminen. Luontevin paikka näille tiedotteille oli kirjaston verkkosivuilla, joko suoraan etusivulla tai sieltä linkattuna erikseen omalle sivulleen. (Virrankoski ym., 2020; Landoy & Færevaag, 2020; Tampereen korkeakouluuyhteisö, 2020c; Tampereen korkeakoulut, 2021.) Näille sivustoille kerättiin ja päivitettiin tietoa koko ajan muuttuvasta koronatilanteesta, siihen liittyvistä toimintaohjeista ja sen vaikutuksista kirjastojen toimintaan. Vastaavanlaiset sivustot olivat käytössä myös useissa ulkomaisissa kirjastoissa, joihin viitattiin usein termillä FAQ (*Frequently asked questions, Usein kysytyjä kysymyksiä*) (Carbery ym., 2020; Temiz & Salelkar, 2020). Tietoa haettiin aktiivisesti kirjastojen sivuilta: Bergenin yliopiston kirjastossa Norjassa raportoitiin 137 %:n kasvu kirjaston etusivun kävijämäärissä vuosien 2019 ja 2020 välillä (Landoy & Færevaag, 2020). Ylipäätänsä kirjastot kokivat oleelliseksi tarkistaa ja päivittää sivustojaan koronapandemian aikana (Temiz & Salelkar, 2020).

Kirjaston omien sivujen lisäksi palveluista tiedotettiin myös sosiaalisen median alustoilla, kuten Facebookissa ja Instagramissa (Landoy & Færevaag, 2020; Cox & Brewster, 2020). Cox ja Brewster (2020) mainitsivat erikseen myös kirjastojen sosiaalisessa mediassa levittämät ”tsemppiviestit” (*reassuring messages*), joiden mainittiin saaneen opiskelijoilta kiittävää palautetta.

4.4 Aineisto

Akateemiset kirjastot ovat painottaneet e-aineistoa jo pitkään, mutta vasta korona-aika toi selkeän siirtymän fyysisistä painatteista digitaaliseen materiaaliin. Koska kirjastot olivat suljettuina, eikä fyysistä aineistoa ollut kaikkialla mahdollista saada, oli käyttäjien tultava toimeen lähes täysin e-aineistojen avulla. Kirjastoissa lisättiinkin tiedotusta e-aineistosta. (Virrankoski ym., 2020.)

E-aineistolla viitataan kirjaston hankkimisiin lisensoituihin palveluihin. Näitä ovat tietokannat ja hakupalvelut, joihin sisältyy kokonaisia artikkeleita kuin myös hakuteoksia ja sanakirjoja. Niiden käyttö on akateemisissa kirjastoissa rajattu pääsääntöisesti vain opiskelijoiden ja henkilökunnan käyttöön, mutta mahdollisesti myös paikallisasiakkailta on pääsy niiden pariin. (Centria-ammattikorkeakoulu, 2023.)

Monessa kirjastossa havaittiin selvää kasvua e-aineiston käytössä. Helsingin yliopistossa kurssikirjapalveluiden käyttö nousi, kuten myös Itä-Suomen yliopistossa, jossa Ellibs-e-kirjapalvelun kautta lainattu kurssikirjallisuus kaksinkertaistui ensimmäisen koronavuoden 2020 aikana. Vaikka lainausmäärät ovat tasoittuneet niistä ajoista, ovat painetun aineiston lainat vain puolet sähköiseen aineistoon verrattuna. Myös Laurea-ammattikorkeakoulussa painetun kokoelman lainausmäärät ovat vähentynyt koronan aikana, kun taas vastaavasti e-aineiston käyttö kasvoi huomattavasti vuosien 2019–2021 aikana. Esimerkiksi e-lehdet näkivät 100 %:n ja hakuteokset 200 %:n nousun lainaustilastoissa. (Lahtinen ym., 2022.)

Osassa kirjastoja saatiin kasvatettua e-aineiston kattavuutta pandemian aikana yhteistyössä julkaisijoiden kanssa. Näin toimittiin Norjassa, Suomessa, Irlannissa ja Ruotsissa (Landoy & Færevaag, 2020; Carbery ym., 2020; Temiz & Salelkar, 2020; Tampereen korkeakouluuyhteisö, 2020b). Lisäksi Ruotsissa opiskelijoiden oli mahdollista lukea kotoa käsin kaikkia ruotsalaisia sanomalehtiä huhtikuun 2020 ajan (Temiz & Salelkar, 2020). Suomessa Laurea ja muut ammattikorkeakoulut saivat neuvoteltua kustantajien kanssa e-aineiston halpuuttamisesta, mikä helpotti näiden hankintaa (Virrankoski ym., 2020).

Muita e-aineistoon liittyviä palveluita innovoitiin myös. Bergenin yliopisto Norjassa tarjosi Get It Now – palvelua, jossa kaukolainattavia teoksia toimitettiin asiakkaille pdf-tiedostoina sähköpostiin (Landoy & Færevaag, 2020).

4.5 Työtavat

Kirjaston henkilökunnan työtavoissa tapahtui muutoksia. Koska kirjastot olivat suljettuina, ei paikan päällä pidettävälle ohjauspalvelulle ollut tarvetta. Näin ollen

fyysisen paikallaolon tilalle tuli pandemian alkuvaiheessa monin paikoin etätyö. (Tolppanen, 2021.) Etätöiden lisäksi Lahtinen ja kumppanit (2022) totesivat monin paikoin Suomessa kirjastojen henkilökunnan työtavaksi vakiintuneen monipaikkatyön. Tällä tarkoitetaan joustavaa työskentelyä, joka on työpaikasta ja työajasta riippumaton. Erotuksena etätöihin monipaikkatyötä voidaan tehdä siellä, missä se on sopivinta asiakkaalle, työnantajalle tai työntekijälle. Työ voi näin tapahtua monessa paikassa ja olla vaihtelevaa kestoltaan ja säännöllisyydeltään. (Työterveyslaitos, n.d.) Tämä vaati kirjastoilta osaltaan logistista suunnitelmallisuutta, jotta saataisiin taatusti, että teknologia ja verkkoyhteydet ylipäänsä mahdollistaisivat tämän työmallin. Lisäksi oli tarpeen määritellä ja priorisoida työtehtäviä. (Carbery ym., 2020.)

Myös työn luonne muuttui. Asiakaspalvelut siirtyivät lähes kokonaan tai täysin verkkoon, joten digitaalisuus korvasi fyysisen työtilan. Vaikka tämä työn murros oli alkanut jo ennen koronapandemiaa, toi tämä henkilökunnalle lisähaasteita, joihin liittyi uusien työtehtävien muotoutumista, työnteon monipaikkaistumista sekä erilaisia tehostamistoimia. (Lahtinen ym., 2022.)

Monissa yliopistoissa oli toisaalta jo kokemusta etätöistä, joten koronan mukanaan tuoma muutos ei yllättänyt kirjastoja täysin. Itä-Suomen yliopiston kirjastossa oli henkilökunnalle hankittu jo ennen koronaa etätöitä tukevia laitteita ja ohjelmistoja, kuten kannettavia tietokoneita. Lisäksi etätöiden todettiin käyneen tutuksi jo aiemmin eri kaupungeissa sijaitsevien kampusten takia. Kirjaston kokoukset oli näin luontevaa siirtää verkkoon. (Virrankoski ym., 2020.) Myös muualla yhteydenpitoa varten otettiin käyttöön uusia ohjelmistoja, kuten Turun yliopiston kirjastossa, jossa Microsoft Teamsin avulla pidettiin kokouksia etäyhteydellä (Lahtinen ym., 2022).

Etätö ei kuitenkaan sujunut täysin ilman haasteita. Helsingin ja Turun yliopistojen kirjastojen työyhteisöissä kaivattiin käytäväkeskusteluita ja yhteisiä kahvihetkiä. Jälkimmäisessä pidettiin lähikokouspäiviä, joissa oli mahdollista tavata työtovereita. (Lahtinen ym., 2022.) Itä-Suomen yliopiston kirjastossa todettiin kotitoimistossa tehtävien etätöiden tehneen työpäivistä ”hektisempiä, sirpaleisempia ja pitempiä” (Virrankoski, ym., 2020).

Landoy ja Færevaag (2020) raportoivat teknologisen välineistön lisäksi työtehtäviin ja perheeseen liittyvistä ongelmista. Kaikkia työtehtäviä ei voinut sujuvasti siirtää etäoloihin, ja koulujen ja päiväkotien sulkeminen lisäsi perheellisten haasteita kotoa käsin työskentelyssä. Vaikka suurin osa yhteiskunnasta oli valmiina digiloikkaan, asetti etätö joitain kansalaisia eriarvoiseen asemaan (Kontiainen ym., 2021).

5 POHDINTA

Aineisto antoi kattavan kuvan pandemian myötä käyttöön otetuista ratkaisuista. Yhteiskunnan julkisten palvelujen sulkeminen pakotti akateemiset kirjastot mukautumaan koronapandemian mukanaan tuomiin muutoksiin. Fyysisten tilojen ollessa suljettuina korostuivat sähköiset palvelut ja etätoteutukset. Pandemia pakottikin valtaosan kirjaston palveluista siirtymään verkkoon. Näin se kiihdytti palvelujen kehittämistä, erityisesti digitaalisen sisältöön siirtymistä. Tämä nopeutti jo aiemmin alkanutta painottamista kohti digitaalisia palveluita. Ohjauspalveluihin liittyviä koulutuksia siirryttiin järjestämään etätoteutuksina videopalveluiden kautta tai itsenäisinä verkkokursseina. Tämän ansiosta kirjastot pystyivät tarjoamaan palveluitaan asiakaskunnalle keskeytyksettä.

Suurempia käytännön eroja eri maiden kirjastojen kohdalla tehdyistä toimista ei ilmennyt. Koronapandemian myötä käyttöön otetut keinot olivat samankaltaisia kaikkialla. Digitaaliset ohjauspalvelut olivat monessa akateemisessa kirjastossa olleet vaihtoehtona jo ennen koronapandemiaa, joten täysin niiden varaan siirtymiseen oli parempi valmius.

Aineiston kohdalla digitaalinen aineisto asetettiin etusijalle, jopa pakostakin, koska fyysistä aineistoa ei joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta voitu lainata ulos kirjastoista. Ala-Kyyny ja kumppanit (2020a) mainitsivat akateemisten kirjastojen aineistohankinnan painottuneen jo pitkään sähköisiin aineistoihin. Näin ollen tällainen siirto oli luontevasti toteutettavissa. Lisäksi tutkimukset tukivat sitä, että opiskelijat ovat löytäneet e-aineistosta erityisesti e-kirjat opiskelutarkoituksessa ja todenneet nämä hyödyllisiksi (Mikkonen & Peltonen, 2016, 52). Monen akateemisen kirjaston tilastoinnista voitiinkin selvästi nähdä, että koronapandemian myötä e-aineiston käyttö opiskelumateriaalina on ohittanut painetun materiaalin. Tämä on osaltaan johtanut myös painetun kokoelman hankinnan vähenemiseen. (Lahtinen ym., 2022.) Toisaalta, koska sopeutuminen jouduttiin tekemään käytännön pakosta, on mahdollista, ettei se ole

pysyvä. Landoy ja Færevaag (2020) totesivat kuitenkin vastaavanlaisen tottumisen tapahtuneen aiemmin sähköisten kausijulkaisujen kohdalla.

E-aineistoa kohtaan on esiintynyt myös kritiikkiä, jossa sitä pidetään ongelmallisena, koska kaikkea painettuna julkaistua aineistoa ei saada e-muotoisena valikoimiin. Nämä murheet koskevat kuitenkin pääasiassa yleisiä kirjastoja. (Kontiainen ym., 2021.) Akateemiset kirjastot ovat onnistuneet luovimaan paremmin e-aineiston hankinnassa, jota korosti pandemian aikana tehty yhteistyö julkaisijoiden kanssa.

Korona-aika on tuonut kirjastotyöhön muutoksia. Tietyissä tilassa suoritettavan työn tilalle oli noussut etätyö. Nämä loivat kirjastoille haasteita, joissa työergonomiaan ja teknologisiin välineisiin liittyvät ongelmat korostuivat. Toisaalta etätyö mahdollisti asiakkaiden palvelun myös kirjastosulkujen aikana ilman katkoksia. Holopainen (2022) totesi akateemisten kirjastojen sopeutuneen etätöihin jo ennen koronapandemiaa, mutta korosti, että monipaikkatyön kaltainen ”hybridityön yhdistelmä vaatii vielä totuttelua”.

Tiedotuksen osalta oli havaittavissa selkeää kasvua tärkeydessä. Koska luotettavaa viranomaistietoa ei aina ollut helposti saatavilla, muodostuivat kirjastojen sivut tärkeiksi paikoiksi saada ajankohtaista tietoa koronapandemian tuomista rajoituksista. Kirjastojen oli helppoa myös samalla tiedottaa e-aineiston mukaan tuomista opiskelumahdollisuuksista. Kirjastojen sivujen kävijämäärissä olikin nähtävissä selvää nousua, erityisesti pandemiakeväänä 2020.

5.1 Varautuminen tulevaan

Aineistosta ei löytynyt mainintoja suoranaista kriisisuunnitelmista vastaavien tilanteiden varalle. Tolppanen (2021) totesikin, että oli vain vähän julkaistua kirjallisuutta, johon perustaa toimia pandemian aikaan.

Koos ja kumppanit (2021) totesivat yhdeksi konkreettiseksi varautumiskeinoksi e-aineiston laajuuden kasvattamisen. Onkin totta, että fyysisen lainaamisen estyessä on sähköinen aineisto kenties ainoa mahdollinen keino taata kirjastojen toimiminen

poikkeustilanteessa. Tämän mainitaan kuitenkin olevan vahvasti riippuvaista kirjastojen budjetista. Digitaaliseen puoleen panostamista nostivat myös esille Cox ja Brewster (2020), mainiten sosiaalisen median ja kirjastojen verkkosivut tiedotuskanavina.

Muita konkreettisia toimia olivat Virrankosken ja kumppaneiden (2020) mainitsevat Itä-Suomen yliopiston pitämät päällikköpalaverit, joiden avulla voitiin reagoida nopeasti muuttuvaan tilanteeseen. Yleisesti ottaen Lahtinen ja kumppanit (2022) mainitsivat koronapandemian vahvistaneen kirjastojen resilienssiä ja varautumiskykyä.

Saarti (2021) peräänkuulutti kirjastoilta ylemmän tason toimia, kuten aktiivisempaa otetta lobbaamiseen ja politiikantekoon. Hänen mukaansa rahoitukseen liittyvissä haasteissa on tarpeen osata perustella, kuinka tärkeitä koulutus ja tiede ovat kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. Tärkeänä mainitaan myös rakenteellisten haasteiden vaarat, kuten tietopalvelutoimintojen ulkoistaminen kirjastoilta kaupallisille toimijoille, jolloin asiat eivät olisi enää niiden omissa käsissä ja palvelut voitaisiin mahdollisesti ajaa alas kaupallisissa muutosvaiheissa. Vielä pidemmälle Saarti (2021) menee ehdottaessaan globaalin ja avoimen akateemisen kirjastoverkoston rakentamista, joka olisi kaikkien maailman maiden intresseissä, ja joka osaltaan tuottaisi faktapohjaista tietoa, palveluntarjoajia ja informaatiolukutaitoisia kansalaisia.

5.2 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Aineistomateriaalin perusteella ei ollut mahdollista saada kokemuksia tai kuvaa kaikista Suomen akateemisista kirjastoista, mutta aineistossa olivat kuitenkin mukana suurimpien yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastot. On mahdollista, että näiden ulkopuolella on otettu käyttöön toisenlaisia ratkaisuja, mutta koska tutkimuksessa mukana olleiden kirjastojen kokemukset noudattivat samanlaisia kaavoja, voi tämän asettaa jokseenkin kyseenalaiseksi.

Laaja kyselytutkimus olisi tavoittanut paremmin maan kaikki akateemiset kirjastot, olettaen tietysti, että vastauksia olisi saatu tarpeeksi. Se olisi voinut tuoda ajankohtaisempaa tietoa, esimerkiksi pandemian jälkeen käyttöön jääneistä palveluista,

sekä ylipäättään henkilökunnan näkemyksiä pandemian aikaisesta työskentelystä ja palveluiden muutoksista.

Tutkimusaineistoa akateemisista kirjastoista löytyi ympäri maailmaa, joten muunlaiset vertailut esimerkiksi erilaisia yhteiskuntasulkuja toimeenpanneiden valtioiden akateemisten kirjastojen kokemuksista voisivat olla hedelmällisiä. Yhtenä mahdollisena jatkotutkimuksena olisi vertailla kirjastojen fyysisten käyttömäärien muutosta koronapandemiaa edeltävänä aikana ja sen jälkeen. Ovatko fyysisten käytien määrät vähentyneet ja vastaavasti digitaalisen aineiston käyttö kasvanut? Osviittaa muutoksesta on näkyvissä, mutta pidemmät suuntaviivat ja muutokset näkynevät tulevaisuudessa.

5.3 Tulevaisuus

Koronapandemia asetti kirjastot täysin ennennäkemättömien haasteiden eteen. Palvelujen tarjoaminen ja niistä tiedottaminen nähtiin elintärkeäksi heti pandemian alusta saakka. Koronapandemia toikin esille kirjastojen viestinnän ja tiedottamisen tärkeyden. Rajoitusten myötä koko ajan muuttuvassa kaottisessa ja epäselvässä tilanteessa koettiin kirjastojen sivuilta löytyneet kootut koronaohjeistukset tärkeiksi opiskelijoiden ja henkilöstön hyvinvoinnin kannalta. Carbery ja kumppanit (2020) totesivat tämän nopeasti reagoivan viestinnän olleen tärkeää koronapandemian alkuvaiheessa, ja olevan nyt elimellinen osa kirjastojen toimintaa.

Saarti (2021) nosti kirjastojen suurimmaksi tulevaisuuden haasteeksi niiden sisältämän tieteellisen tiedon avaamisen suurelle yleisölle. Avoimen tieteen kaltaisten toimintamallien parantamiseksi olisi tarpeellista tarjota polkuja tämän tiedon pariin. Tämän kehityssuunnan tärkeyttä tulevaisuudessa luultavasti korostaa se, kuinka helposti valeuutiset ja disinformaatio levisivät koronapandemian aikana.

Teknologinen kehitys toimintaympäristössä vaikuttaa keskeisesti tutkimuskirjastoihin. Se muovaa palveluja, osaamista ja sen roolia osana kehysorganisaatiota. Erityisesti vaaditaan tutkimuksen muuttuvien muotojen ymmärtämistä. Kirjastot itse toivovat panostusta yhteensopiviin järjestelmiin ja infrastruktuuriin. (Ala-Kyyny, 2020a.)

Ala-Kyyny (2020b) peräänkuulutti tiedekirjaston vaikuttavuuden osoittamista organisaatiolle ja asiakkaille. Koronapandemian aika onkin tuonut esiin korkeakoulukirjastojen merkityksen itse yliopistoyhteisölle. Tämä näkyi esimerkiksi Tampereella, jossa yliopiston suunnitelmat vähentää tiloja muun muassa kirjastorakennus Linnassa saivat opiskelijat nousemaan barrikadeille, johtaen jopa rakennuksen säilyttämistä tukeviin mielenosoituksiin (Palomaa, 2021; Nieminen, 2021).

Onkin selvää, että koronapandemia on muokannut akateemisten kirjastojen toimintaa. Palveluiden siirtyminen verkkoon on vähentänyt fyysiseen läsnäoloon liittyvän työn määrää ja korostanut verkkopalveluiden kehittämistä ja ylläpitoa. Akateemisilla kirjastoilla on toisaalta ollut parempi valmius tämänkaltaiseen siirtymään, koska monesti etätyö ja videopalvelut ovat olleet jo valmiiksi jokapäiväisessä käytössä. Helsingin yliopiston kirjastosta todettiin, etteivät fyysiset käynnit ole nousseet samalle tasolle kuin ennen koronaa (Lahtinen ym., 2022). Digitaalinen aineisto onkin mahdollisesti poikkeusajan myötä muodostunut uudeksi normiksi.

Akateemiset kirjastot ovat koronapandemian aikana osoittautuneet elintärkeiksi niiden organisaatioille. Valmius tarjota sisältöjä ja palveluja sähköisesti takasi niiden kyvyn säilyä relevantteina asiakaskunnalle sulkujen ja rajoitusten aikana. Koronapandemia toi yllättäviä haasteita, mutta samalla se vahvisti kirjastojen näkemystä niiden ydintoiminnasta.

6 LÄHTEET

- Ala-Kyyny, J. (2020a). Yhteistyöllä ja emo-organisaatiota kuunnellen kohti avautuvaa tiedettä – Tieteelliset kirjastot 2020-luvulla (osa 1). *Signum*, 53(2), 5–12.
<https://doi.org/10.25033/sig.96016>
- Ala-Kyyny, J. (2020b). "Uteliaisuus ja oppimiskyky on ammattikuntamme tärkein ominaisuus" – tieteelliset kirjastot 2020-luvulla (osa 2). *Signum*, 53(3), 23–27.
<https://doi.org/10.25033/sig.99227>
- Carbery, A., Kennedy, E., Fallon, H., Lawton, A., Higgins, M., & McCauley, C. (2020). Irish libraries and COVID-19: first reflections. *Insights the UKSG Journal*, 33(1), 1–19. <https://doi.org/10.1629/UKSG.522>
- Centria-ammattikorkeakoulu (2023). E-aineisto.
<https://libguides.centria.fi/c.php?g=178505&p=4994308>. Katsottu 27.3.2023
- Cox, A., & Brewster, L. (2020). Library support for student mental health and well-being in the UK: Before and during the COVID-19 pandemic. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(6), 102256–102256.
<https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102256>
- Gerbig, M., Holmes, K., Lu, M., & Tang, H. (2021). From bricks and mortar to bits and bytes: Examining the changing state of reference services at the University of Toronto Libraries during COVID-19. *Partnership*, 16(1), 1–10.
<https://doi.org/10.21083/partnership.v16i1.6450>
- Holopainen, M. (2022). Kohti normaalimpaa arkea. *Signum*, 55(1), 3.
<https://doi.org/10.25033/sig.116003>
- IFLA (2020). COVID-19 and the Global Library Field. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://www.ifla.org/covid-19-and-the-global-library-field/>
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S., Pietilä, A., Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon/Narrative literature review: From a research question to structured knowledge. *Hoitotiede*, 25(4), 291–301.
<https://libproxy.tuni.fi/login?url=https%3A%2F%2Fwww.proquest.com%2Fschola>

- rly-journals%2Fkuvaileva-kirjallisuuskatsaus-
eteneminen%2Fdocview%2F1469873650%2Fse-2%3Faccountid%3D14242
- Karppi, T., & Kononen, H. (2021). *Korona-aika romutti opiskelijoiden henkistä hyvinvointia, eikä paluu kampuksille tuonutkaan helpotusta – mielenterveyspalveluiden kysyntä kasvoi*. YLE. <https://yle.fi/a/3-12171750>
- Konttinen, K., Kummala-Mustonen, M., Ihanamäki, S., Ojaranta, A., & Taskinen, T. (2021). *Kirjastovuosi 2020: Koronasta kohti uutta normaalia*. Hämeenlinna: Etelä-Suomen aluehallintovirasto. avi.fi/documents/25266232/55310955/Julkaistu-119_Kirjastovuosi-2020-Koronasta-kohti-uutta-normaalia.pdf
- Koos, J. A., Scheinfeld, L., & Larson, C. (2021). *Pandemic-Proofing Your Library: Disaster Response and Lessons Learned from COVID-19*. *Medical Reference Services Quarterly*, 40(1), 67–78. <https://doi.org/10.1080/02763869.2021.1873624>
- Lahtinen, H., Marjamaa, M., Vienonen, T., Manninen, S., Suikka, M., Ovaska, T., Meriläinen, M., Kuittinen, M., & Rosti, T. (2022). *Tieteelliset kirjastot pandemian jälkeen: poikkeusaika kiihdytti työn muutosta*. *Signum*, 55(4), 4–13. <https://doi.org/10.25033/sig.125655>
- Landoy, A., & Færevaaag, T. (2020). *How an academic library worked during the COVID-19 pandemic*. *Romanian Review of Library & Information Science / Revista Română de Biblioteconomie Si Stiinta Informării*, 16(1), 2–12. <https://doi.org/10.26660/rrbsi.20120.16.1.2>
- Lapin yliopisto (2020). *Lapin korkeakoulukirjasto suljettuna 18.3.-13.4.2020*. <https://www.ulapland.fi/news/Lapin-korkeakoulukirjasto-suljettuna-183-1342020/42854/f598e414-ee51-4258-90fb-a6c0173b5341>. Katsottu 22.3.2023
- Mikkonen, P., & Peltonen, I. (2016). *FinELibin e-kirjakysely korkeakouluopiskelijoille ja -opettajille*. Helsinki: Kansalliskirjasto Raportteja ja selvityksiä 3/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2506-4>
- Nieminen, E. (2021). *Yliopiston Linna vallattiin perjantai-iltana – suunnitelmat tilojen vähentämisestä saavat täystyrmäyksen Tampereella*. YLE. <https://yle.fi/a/3-12168875>

- OKM (n.d.). Kirjastoverkko. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://okm.fi/kirjastoverkko>. Katsottu 8.2.2023
- Palomaa, A. (2021). Tampereen yliopisto aikoo vähentää neljänneksen tiloistaan: esimerkiksi kirjasto voi muuttaa muualle. YLE. <https://yle.fi/a/3-11993694>
- Pulakka, T. (2021). Nopeasti ja notkeasti reagoivat kirjastot pandemian keskellä: Yleisten kirjastojen reagointi ja kokemukset koronapandemiasta Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. [Opinnäytetyö, SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021061416001>
- Rintala, E. (2021). E-aineistot kirjastoissa Covid-19-pandemian aikana: Miten Suomen yleiset kirjastot vastasivat pandemian myötä kasvaneeseen e-aineistojen kysyntään?. [Opinnäytetyö, SeAMK Liiketoiminta ja Kulttuuri].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021113022580>
- Saarti, J. (2021). Information management during a crisis – providing an open and reliable information infrastructure for a sustainable world. *Library Management*, 42(4/5), 287–290. <https://doi.org/10.1108/LM-10-2020-0151>
- Tampereen korkeakoulut (2021). Kirjaston palvelut koronaviruksen aikana.
<https://web.archive.org/web/20210919164449/https://www.tuni.fi/fi/kirjasto/korona#expander-trigger--4f88c042-a663-4db0-b9ed-c34c1830f0f1>. Katsottu 14.2.2023
- Tampereen korkeakouluyhteisö (2020a). Kirjastot pysyvät suljettuina ainakin 13.5.2020 asti – lainojen eräpäivät siirtyvät. <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/kirjastot-pysyvat-suljettuina-ainakin-13-5-2020-asti-lainojen-erapaivat-siirtyvat>. Katsottu 22.3.2023
- Tampereen korkeakouluyhteisö (2020b). Useat kirjaston aineistotoimittajat avanneet verkkoaineistoja käyttöön koronaviruksen aiheuttaman tilanteen vuoksi.
<https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/useat-kirjaston-aineistotoimittajat-avanneet-verkkoaineistoja-kayttoon-koronaviruksen>. Katsottu 22.3.2023
- Tampereen korkeakouluyhteisö (2020c). Kirjasto ylläpitää korona-tilanteen toimintaohjeita päivittyvällä verkkosivulla.

- <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/kirjasto-yllapitaa-korona-tilanteen-toimintaohjeita-paivittyvalla-verkkosivulla>. Katsottu 28.3.2023
- Tampereen korkeakouluuyhteisö (2020d). Aineistonhallintaa ja tietosuojaa - etäkoulutus 31.3. <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/aineistonhallintaa-ja-tietosuojaa-etakoulutus-31-3>. Katsottu 30.3.2023
- Tampereen yliopiston kirjasto (2023). Tiedonhankintataitojen koulutus: Tiedonhankintataidot opetusohjelmassa. <https://libguides.tuni.fi/tiedonhankintataitojen-koulutus>. Katsottu 9.3.2023
- Temiz, S., & Salelkar, L. P. (2020). Innovation during crisis: exploring reaction of Swedish university libraries to COVID-19. *Digital Library Perspectives*, 36(4), 365–375. <https://doi.org/10.1108/DLP-05-2020-0029>
- THL (2023). Koronavirus SARS-CoV-2. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-sars-cov-2>. Katsottu 7.2.2023
- Tolppanen, B. (2021). A survey of response of access services in academic libraries to COVID-19. *Journal of Access Services*, 18(2), 65–76. doi: <https://doi.org/10.1080/15367967.2021.1871619>
- Työterveyslaitos (n.d.). Etätyö, hybridityö ja monipaikkainen työ. <https://www.ttl.fi/teemat/tyoelaman-muutos/etatyo-hybridityo-ja-monipaikkainen-tyo>. Katsottu 7.3.2023
- Vaarne, V. (2020). Kirjastolla pitää olla kriisisuunnitelma. *Kirjastolehti*, 72(3), 6. https://suomenkirjastoseura.fi/files/Kirjastolehti_3_2020_web.pdf. Katsottu 22.3.2023
- Virrankoski, A., Ala-Kyyny, J., Manninen, S., Suikka, M., Aho, M., Kuittinen, M., Meriläinen, M., Mikkonen, H., Ovaska, T., Parviainen, H., Rissanen, T., Rosti, T., Saarti, J., Salmi, K., Turunen, T., Lahtinen, H. & Marjamaa, M. (2020). Nenästä kiinni ja ponnistus ja hyppy! Kirjastot sopeutuivat koronakevääseen. *Signum*, 52(2), 16–23. <https://doi.org/10.25033/sig.96018>